

УДК: [930.253+929+78](47) "1955/1976"

ДІЛОВИЙ ХАРАКТЕР ТА ДІЛОВИЙ РІВЕНЬ ЗВ'ЯЗКІВ МІЖ СУБ'ЄКТАМИ ЛИСТУВАННЯ (НА ПРИКЛАДІ КІЛЬКОХ ЛИСТІВ АРХІВНОЇ СПАДЩИНИ КОМПОЗИТОРА Ю. МЕЙТУСА)

Люція ТУПЧІЄНКО-КАДИРОВА (Кіровоград)

Проаналізовані листи поета Є. Долматовського, музикознавця Б. Шметресса та інших осіб до Ю. Мейтуса. За допомогою структурного аналізу текстів виділені специфічні риси ділового характеру листів і ділового рівня зв'язків між суб'єктами листування. Діловий характер листів виявляється в наявності якої-небудь справи, прохання що-небудь виконати, у відсутності повідомлень особистого характеру. Діловий рівень стосунків суб'єктів листування проявляється в наявності якої-небудь справи в змісті листа й при відсутності інших рівнів зв'язків, наприклад, творчих.

Ключові слова: особисті архівні документи, листування, діловий рівень листування, структурний аналіз текстів, композитор Ю. Мейтус, поет Є. Долматовський, музикознавець Б. Шметресс, музикознавець М. Слонімський.

Проанализированы письма поэта Е. Долматовского, музыковеда Б. Шметресса и других лиц к Ю. Мейтусу. С помощью структурного анализа текстов выделены специфические черты делового характера писем и делового уровня отношений субъектов переписки. Деловой характер писем проявляется в наличии какого-либо дела, просьбы что-либо выполнить, в отсутствии сообщений личного характера. Деловой уровень отношений субъектов переписки проявляется в наличии какого-либо дела в содержании письма и в отсутствии других уровней отношений, например, творческих.

Ключевые слова: личные архивные документы, переписка, деловой уровень переписки, структурный анализ текстов, композитор Ю. Мейтус, поэт Е. Долматовский, музыковед Б. Шметресс, музыковед Н. Слонимский.

The letters from poet E. Dolmatovsky, musicologist B. Shmetress and other persons to composer U. Meytus were analysed. By means of structural analysis of texts specific business character of letters and business level of relations of subjects of correspondence traits are distinguished. Business character of letters shows up in a presence some business, requests to execute anything, in absence of private (personal) information. The business level of relations of subjects of correspondence shows up in a presence some business in maintenance of letter and in absence of other levels of relations for example, creative.

Keywords: personal archived documents, correspondence, business level of relations in correspondence, structural analyses of text, composer U. Meytus, poet E. Dolmatovsky, musicologist B. Shmetress, musicologist M. Slonimsky.

Дослідження інформаційної складової (ІС) архівних документів спадщини відомих діячів мистецтва є ваговою часткою інформаційних ресурсів суспільства, яка репрезентує їхні творчу, суспільну та інші види діяльності. Безперечно, ІС листів є одним з найцікавіших об'єктів дослідження. Адже в листах розкриваються людина – автор документа, її різноманітні зв'язки з іншими особами, з офіційними

установами, суспільством у цілому. Це збільшує наші знання про історичний і культурний розвиток суспільства.

Для дослідження ІС можна застосовувати різні класифікації й методи. Одним з важливих методів, що допомагає виявляти певні закономірності в досліджуваних явищах – класифікаційний. Поруч із структуризацією ІС нами запропонована класифікація листів за рівнем зв'язків між суб'єктами листування. Виділені такі рівні: сімейних стосунків; міжособистих взаємин; професійних зв'язків (між представниками однієї професії); творчих зв'язків (суб'єкти є учасниками певних творчих процесів створення або виконання творів); офіційних зв'язків (учасниками є: людина й установи, суспільно-політичні організації, заклади); суспільний або громадський; ділових зв'язків (їх змістом є певна справа); діловодних зв'язків (листи є частиною діловодних процесів установи). У наших попередніх публікаціях ми розглянули специфіку листування між суб'єктами на цих рівнях [7 – 10], крім ділового та діловодного. З'ясували, що листи, які належать до сімейного, професійного й творчого рівнів, зазвичай, містять і інформацію, що можна віднести й до інших рівнів, сімейний поєднується з діловим, професійний і творчий з міжособистим [7]. Але рівень слід вибрати один, а інформацію, яка належить до інших рівнів, слід уважати додатковим характером конкретного листа.

Отже, об'єктом нашої уваги у цій статті є листи з архівної творчої спадщини українського радянського композитора Мейтуса Ю. (1903 – 1997), предметом – діловий характер та діловий рівень зв'язків між деякими суб'єктами листування. Мета статті – визначити специфіку ділових листів та листів ділового характеру на основі визначення складу СЕ їхніх текстів. Завданнями є наступні: зробити структурний аналіз листів; виділити ті СЕ, в яких виявляється специфіка саме ділових зв'язків, з'ясувати відмінності між діловим характером та діловим рівнем зв'язків між суб'єктами листування. Основні методи, використані в дослідженні: структурний аналіз вербальних текстів, класифікаційний, узагальнення.

Визначення ділового рівня в листуванні викликано тим, що в архівному комплексі документів Ю. Мейтуса є листи, змістом яких є певна справа, а суб'єктів цього листування не можна віднести до інших рівнів. Позначення ж ділового характеру деяких листів викликано тим, що листування між суб'єктами сімейного, міжособистого й творчого рівнів зв'язків інколи має діловий характер. Але такий характер мають або окремі листи в певній групі зв'язків, або частини тексту цих листів. Отже, для визначення рівня ми обираємо зміст самих зв'язків, що поєднували суб'єктів листування, а не зміст конкретного листа. Спільним об'єктом між суб'єктами ділового рівня зв'язків (які не можна віднести до інших рівнів) є певна справа, прохання виконати справу.

Розглянемо це на прикладі листів. Перед поданням текстів та їхнього аналізу зробимо загальні зауваги щодо структуризації текстів. СЕ виділені жирним шрифтом. Структурний аналіз здійснюється послідовно, відповідно до тексту. Текстові фрагменти (ТФ) взяті у лапки, у межах лапок наводяться й відповідні синтаксичні знаки. В середині ТФ і поза ним розшифрування береться в квадратні дужки. Якщо ТФ ілюструє два і більше СЕ, назви останніх наводяться разом (через прийменник “та”), другий і наступні СЕ наводяться з великої літери. Відмінки в ТФ зберігаються. В називному відмінку можуть наводитися прізвище, ім'я, по батькові (ПБ), назви колективів, установ, творів, жанрів та ін., тобто невеликі за обсягом ТФ, у яких ці предмети – ПБ й назви – не пов'язані з іншими словами. Тоді ж вони наводяться українською мовою і без лапок. Повний текст, ТФ, розшифрування, дописування тексту наводяться мовою оригінала, коментарі в тексті й поза текстом – українською. У повних текстах збережені авторські помилки в написанні слів, виправлення беруться у квадратні дужки, як і дані, додані автором статті. Наприкінці ТФ, що взяті у лапки, також зберігаються розділові знаки, які є у тексті листа, після лапок ставиться знак, що відповідає правилам синтаксису. Крім того,

ТФ починається з великої або маленької літери відповідно до тексту листа. Все це потрібно для відтворення повного тексту листа. У ТФ порядок ПШБ не змінюється. Крім того, ПШБ може мати повну або скорочену форми. Якщо СЕ ще не сформульовано, залишається узагальнена позначка “СЕ”. Порядок подання листів хронологічний. Описання листа починається з прізвища автора (не з ініціалів), згідно з вимогами до описування.

№ 1. Долматовський Є. Лист поета композитору Ю. С. Мейтусу від 3 січня 1955 р. [1].

Анотація. Поет просить Ю. С. Мейтуса надіслати ноти пісні до журналу “Советский моряк”, до видавництва “Музыкальная литература” і власне автору листа.

Описання матеріального носія, засобу та способу запису

Папір жовто-коричневого кольору, пожовклий. Написаний чорнилами чорного кольору, з часом чорнила вицвіли до сіро-чорного кольору. На зворотньому боці пляма блакитного кольору.

Структурний аналіз документної інформації

Оцінка ставлення до адресата та Звернення (ім'я й побатькові): “Дорогой Юлий Сергеевич”.

Подія та Справа: “сейчас звонили из редакции журнала “Советский моряк”, требуют песню”.

Організація: журнал “Советский моряк”.

Подія особистого життя й Причина прохання: “Я отбываю в Кисловодск на месяц”.

Прохання: “и очень прошу Вас послать экземпляр – (с нотами!)”.

Географічна назва: Кисловодськ.

Адреса: “Москва[,] Спартаковская ул.[,] 2 А[.] Редакция “Советский моряк”.

Адресати для виконання прохання: “тов. Колесникову и тов. Букину”.

Персони, що згадуються: Колесников, Букін.

Емоційне підсилення прохання: “Не делайте из меня обманщика, пошлите им, ради б[Б]ога, песню”.

Прохання у непрямій формі: “Музлиту [Видавництво “Музыкальная литература”] тоже не мешало бы дать наше сочинение”.

СЕ: “В обоих случаях, думаю, надо указать, что песня из картины”.

Твір: “песня из картины [кинофильма]”.

Прохання в непрямій формі: “Мне бы не мешало тоже иметь экземпляр”.

Поздоровлення: “Поздравляю Вас с Новым годом”.

Побажання: “желаю новых успехов”.

Оцінка ставлення до адресата й Підпис: “Ваш Евг[ений] Долматовский”.

Дата створення листа: “3 I.[января 19]55 г.”.

Отже, справи в цьому листі висловлені проханнями автора листа до кореспондента виконати конкретні дії – надіслати пісні. Лист має діловий характер. Але в цілому Ю. С. Мейтуса та Є. Долматовського (і це впливає із змісту листа) поєднували творчі зв'язки з приводу створення творів, наприклад, пісні для голосу й фортепіано “Широки поля под Сталинградом” (1952 р.), видана видавництвами “Музгиз” (1953 р.) та “Музыка” (1957 р.) [4, 7]. Отже, суб'єктів поєднував творчий рівень зв'язків, а характер змісту цього листа – діловий.

№ 2.

Маршак І. Лист сина [поета С. Я. Маршака] композитору Ю. С. Мейтусу від 6 травня 1966 р. [2].

Анотація. Автор дякує за надану можливість зняти копію з листа його батька, відомого поета, і повідомляє про повернення листа.

Описання матеріального носія, засобу та способу запису

Папір пожовклий, прим'ятий, колір паперу неоднорідний внаслідок того, що деякі місця були захищені від сонячних променів (іншим папером), і ці місця темніші

за кольором. На зворотному боці колір однорідний. Лист написаний темно-блакитними яскравими чорнилами. Усі слова чітко читаються. Автором є, очевидно, син відомого поета Самуїла Яковича Маршака. Композитор створив 1955 р. кілька романсів на переклади С. Я. Маршака віршів Р. Бернса, у відповідь С. Я. Маршак написав листа із подякою за це [3].

Структурний аналіз документної інформації

Місце та дата написання: “Москва, 6.5.[мая 19]66”.

Оцінка ставлення до адресата та Звернення (ім'я й побатькові): “Многоуважаемый Юлий Сергеевич”.

Подія: “Возвращаю Вам с большой благодарностью письмо моего отца, с которого мы сняли фотокопию для его архива”.

Побажання та Поздоровлення: “Шлю Вам самые добрые пожелания и поздравляю Вас с праздником победы над фашистской Германией”.

Географічна назва, що згадується: Німеччина.

Оцінка ставлення до адресата: “Искренне уважающий Вас”.

Підпис: “И[ ]Маршак”.

Отже, змістом листа є обговорення справи (копіювання та повернення іншого листа), а суб'єктів не поєднували ніякі інші зв'язки, крім ділових.

№ 3.

Семененко Наталія. Записка до Ю. С. Мейтуса від 25 січня 1975 р. [5].

Написано кульковою авторучкою зі стержнем фіолетово-синього кольору на поживклому щільному папері. На звороті в нижньому лівому куті – штампель музею.

Структурний аналіз документної інформації

Оцінка ставлення до адресата й Звернення (ім'я й побатькові): “Уважаемый Юлий Сергеевич!”.

Оцінка та Подія: “С благодарностью возвращаю Вам ноты”.

Вибачення: “Извините, что задержала их у себя так долго”.

Оцінка ставлення та Підпис: “С уважением. Наталия Семененко”.

Дата написання: “25.[января] – [19]75”.

Отже, справою в цьому листі вважаємо повернення нот. Між суб'єктами визначимо діловий рівень зв'язків, оскільки інший поки що не встановлено.

№ 4.

Шметресс Борис. Листівка від московського музичного критика композитору Ю. С. Мейтуса від 8 вересня 1976 р. [11].

Описання матеріального носія, засобу та способу запису

Лист написаний російською мовою на поштової картці. Папір без забруднень, білий, трохи пожовклий. Текст надрукований, вірогідно, чорними друкарськими чорнилами, які потьманіли й мають сіро-зеленуватий колір. Підпис зроблено кульковою ручкою із синім стержнем, дата вгорі листа також проставлена рукою. На сторінці з адресою проставлено дату [одержання?] і позначку Ю. С. Мейтуса “15.IX.1976 Ю[лий]М[ейтус]”. Текст прочитаний повністю.

Структурний аналіз документної інформації

Дата написання листа: “8.9.[сентября 19]76”

Оцінка ставлення та Звернення (ім'я та по-батькові): “Глубокоуважаемый Юлий Сергеевич”.

Подія та Прохання іншої особи: “мой корреспондент, америк.[анский] музыковед-лексикограф Ник.[олай] Слонимский, узнав из печати о Вашей 13-й опере, просил меня прислать ему перечень всех поставленных Ваших опер с точными датами / днями / постановок / премьер – самых первых / и названиями театров”.

Персона: “Ник.[олай Леонидович] Слонимский”.

Характеристики персони: “америк.[анский] музыковед-лексикограф”.

Прохання та Подія, яка планується: “Буду признателен, если Вы выполните эту просьбу и пришлете мне такой перечень – я решлю ему”.

Обґрунтування прохання (пояснення причини прохання): “Это нужно ему для нового издания книги “Музыка с 1900””.

Бібліографія: книга “Музыка с 1900”.

Прощання: “С искренним приветом”.

Підпис автора: Б. [Шмеетрес?].

Судячи з дати листа, ймовірно, йдеться про підготовку шостого видання престижного Бейкерівського словника музикантів (Baker’s Biographical Dictionary of Musicians), що вийшов 1978 р. і головним редактором якого з 50-х рр. до 1992 р. був Микола Леонідович Слонімський [6]. У доробку Ю. С. Мейтуса – 17 опер та багато інших творів [4].

Отже, справою в цьому листі вважаємо виконання кореспондентом конкретного прохання автора. Також можна констатувати, що ніякі інші рівні зв’язків, крім ділового, суб’єктів не поєднували. Тому лист віднесемо до ділового рівня.

Структура цих листів відповідає структурі листів як виду документа. Наявні такі СЕ, характерні для листа: Оцінка ставлення та звернення (ім’я, побатькові), Дата створення листа, Прощання, Підпис особи. Закінчення листів містить знову Оцінку відношення й не вказує на можливі особисті зустрічі (що виявлялось би в таких прощаннях як “До побачення”, “До зустрічі” тощо): “Ваш Евг[ений] Долматовский” [1], “Искренне уважающий Вас” [2], “С уважением [5], “С искренним приветом” [11]. Тобто, Прощання мають нейтральний характер. Отже, відсутність указування на можливі зустрічі, якщо власне справа не передбачає особистої зустрічі, є однією специфічною рисою ділового листування. Чим менш близькі стосунки, тим менше репрезентується особисте життя. Порівняймо, наприклад, листи Є. Долматовського [1] та записку Н. Семененко [5]. Першій автор пояснює причину події та прохання, робить відкритими для кореспондента факти особистого життя. Другий автор не пояснює причини, оскільки це вимагало би більшою мірою розкрити особисте життя. Отже, з першим автором у Ю. С. Мейтуса тісніші зв’язки, ніж з другим. Але події особистого життя автор описує лише у зв’язку зі справою – для пояснення причини того, що не може виконати справу сам. Отже, відсутність інформації про події особистого життя [2, 5, 11] або їхня лаконічна присутність тільки для пояснення, обґрунтування прохання [1] є ще однією специфічною рисою ділових листів. У цих двох рисах проявляється відсторонений стиль спілкування.

Ще одна специфічна і найголовніша риса ділових листів – певна справа, про яку йдеться в листі. У цих листах вона виявляється як Прохання про виконання справи й супроводжується: Причиною прохання та Емоційним підсиленням [1], Подякою [2], Вибаченням [5], Обґрунтуванням прохання [11]. Але ще раз повторимо, що незважаючи на діловий характер змісту всіх цих листів, до суто ділового рівня віднесемо не всі, а лише ті, суб’єкти яких не поєднані іншими рівнями [2; 5; 11]. Взагалі для визначення ділового характеру змісту достатньо з’ясувати (прочитати) зміст листа, а для встановлення рівня зв’язків – цього інколи недостатньо. Наприклад, записка Н. Семененко могла свідчити про наявність або про можливість творчих зв’язків щодо виконання твору, з яким автор ознайомилась. Але факт знайомства з твором для можливого виконання, тобто, чи є автор виконавицею творів, нами поки що не встановлено.

Отже, уперше введено в науковий обіг кілька архівних документів та виділені СЕ, специфічні для ділових зв’язків суб’єктів листування або для ділового характеру листів. У подальшому планується розглянути діловодний рівень зв’язків у листуванні.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Долматовский Евг.[ений] Письмо поэта к Ю. С. Мейтусу от 3 января 1955 г. [из Москвы в Киев]. Рукопись. 29,8 x 20,8 см // Кировоградский народный мемориальный музей Ю. С. Мейтуса (далее – КНМММ). – Ф. Мейтус Ю. С. – Ед. хр. 192. – 1 л.

2. Маршак И. Письмо сына поэта С. Я. Маршака к Ю. С. Мейтусу от 6 мая 1966 г. из Москвы [в Киев?]. Рукопись. 29,8 x 21 см // КНМММ. – Ф. Мейтус Ю. С. – Ед. хр. 191. – 1 л.
3. Маршак С[амуил]. Я[ковлевич]. Письмо поэта к Ю. С. Мейтусу от 20 апреля 1955 г. из Москвы в Киев. Рукопись. 20 x 13,7 см x 2, конверт: 10,7 x 13,5 см // Кировоградский музей музыкальной культуры им. К. Шимановского (далее – КММКШ). – Ф. Ю. С. Мейтуса. – Ед. хр. 748. – 1 л., 1 к.
4. Мейтус Ю. С. Список сочинений. Ксерокопия рукописи. 29,7 x 21,1 см // Личный архив автора. – Ед. хр. 3. – 15 л. (21 с.)
5. Семененко Наталья. Записка к Ю. С. Мейтусу о возвращении нот (произведения “Комсомолец” [название произведения – из описания на каталожной карточке]), с благодарностью и извинениями, от 25 января 1975 г. Рукопись. 29 x 20 см // Всероссийское музейное объединение музыкальной культуры им. М. И. Глинки. – Ф. 362, Мейтус Ю. С. – Ед. хр. 223. – 1 л.
6. Слонимский Николай Леонидович: биографическая справка: публицистика, преподавание, составление словарей // Википедия. – Режим доступа: <http://ru.wikipedia.org/wiki> – Заглавие с экрана.
7. Тупчієнко-Кадирова Л. Г. Деякі аспекти класифікації листів (на прикладі архівної творчої спадщини композитора Мейтуса Ю. С.) // Вісник Луганського Національного університету імені Тараса Шевченка. – Луганськ, 2012.
8. Тупчієнко-Кадирова Л. Г. Листи та телеграма Д. Б. Кабалевського до Ю. С. Мейтуса: аналіз професійних відносин // Архіви України. – 2012. – № 3. – С. 34–49.
9. Тупчієнко-Кадирова Л. Г. Структурний аналіз інформаційного складника особистих листів композитора Ю. С. Мейтуса: документознавчий аспект // Наук. пр. НБУВ. – К., 2011. – Вип. 31. – С. 417–439.
10. Тупчієнко-Кадирова Л. Г. Структурний аналіз інформаційної складової офіційних листів // Рукописна та книжкова спадщина України: археогр. дослідження унікальних арх. та бібл. фондів. – К., 2010. – Вип. 14. – С. 358–376.
11. Шметресс Борис. Открытка московского музыкального критика к Ю. С. Мейтусу от 8 сентября 1976 г. из Москвы в Киев. Машинопись. 10,4 x 14,7 см // КММКШ. – Ед. хр. 702. – 1 л.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Тупчієнко-Кадирова Люція Георгіївна – кандидат історичних наук, старший викладач кафедри документознавства ВП “Кіровоградський факультет КНУКіМ” Київського Національного університету культури і мистецтв.

Наукові інтереси: музична культура, епістологія, архівознавство, документознавство, джерелознавство.